

Recensie

Jonathan Sacks, *Exodus: boek van de bevrijding*,

Middelburg: Skandalon 2019.

320 pag. ISBN: 978 94 92183 92 7. € 29,95.

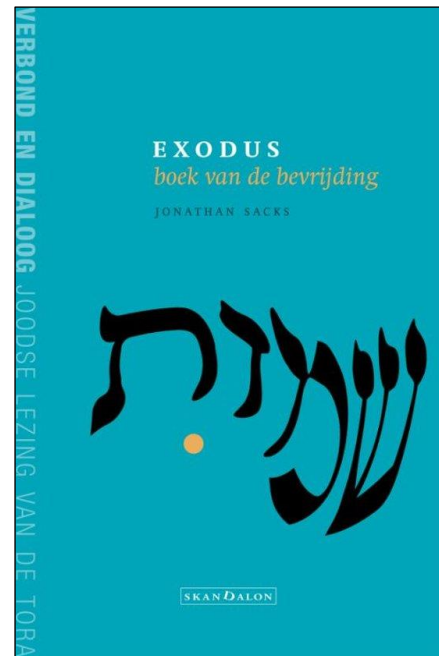
'We moeten leven met de tijd', dat is 'dat we moeten leven met de wekelijkse toralezing', zo begint het boek van Jonathan Sacks, de vroegere, Britse opperrabbin, over het bijbelboek Exodus. Het boek van Sacks houdt de wekelijkse lezing (*parasja*) van *Sjemot* (= Namen) aan, zoals het boek in de joodse traditie heet. Dit bijbelboek wordt in de wintertijd in elf weken in de joodse synagoge gelezen, Sacks' boek bestaat dienovereenkomstig uit elf hoofdstukken, voorafgegaan door een buitengewoon boeiende inleiding waarin hij direct de grote betekenis van Exodus laat zien.

Uit de wekelijkse lezing licht Sacks telkens een viertal punten. In deze essays, zoals hij ze noemt, plaatst hij de bijbeltekst niet alleen in een veel wijder verband van denkbeelden van de groten van de geest zoals Plato, Einstein, Hume, Kant en Pascal, maar laat hij ook de maatschappelijke betekenis van de genoemde lezing zien.

Sacks wijst er terecht op dat het verhaal van de uittocht uit Egypte van het volk Israël velen in de geschiedenis heeft geïnspireerd om tegen onderdrukking in opstand te komen. De titel van het boek mag dan de indruk wekken dat het uittochtverhaal het centrale verhaal is, het hart van Exodus ligt wat Sacks betreft bij het tweede deel van het bijbelboek: de verbondssluiting op de berg Sinai. Het slavernij- en bevrijdingsverhaal houdt hij voor de opmaat. Hij noemt die verbondssluiting 'de belangrijkste gebeurtenis uit de joodse traditie': 'God verbindt zich aan een volk en het volk verbindt zich aan God. Dat Sinaïverbond noemt Sacks 'de eerste verklaring van een vrije samenleving' (p. 23).

Sacks wijst erop dat Exodus een groot aantal dubbele verhalen bevat. B.v. twee veldslagen (tegen de farao en tegen de Amalekieten), twee openbaringen van God in zijn majesteit, twee verhalen over de stenen tafelen, twee verhalen over de bouw van de tabernakel. Gemeenschappelijk kenmerk daarvan is dat de eerste keer alles door God alleen wordt gedaan, terwijl de tweede keer sprake is van menselijke participatie (p. 27). De strekking daarvan is dat God dan met tal van wonderen zijn volk kan bevrijden, maar wil dat een blijvend effect hebben op het volk, dan moeten ze zelf hun eigen bijdrage leveren aan het proces van bevrijding. Die gedachte loopt als een rode draad door het hele boek heen.

Tal van 'grote' thema's passeren de revue. Ik noem er een aantal: burgerlijke ongehoorzaamheid, leiderschap, keuzevrijheid, het belang van scholing met het oog op een vrije samenleving, het loslaten van haatgevoelens, conflictbemiddeling, het belang van vrijheid, het helpen van de vijand, abortus, het liefhebben van de vreemdeling, de essentie van broederschap, het gevaar van ambtskleding, halsstarrigheid, de sabbat als tegengif tegen de consumentencultuur, integriteit in het publieke leven, bouwen aan een

inclusieve samenleving. Sacks weet daar elke keer weer verrassende dingen over te zeggen.

Voor een punt uit het boek vraag ik iets meer aandacht. Dat betreft de bouw van de tabernakel, een verhaal dat vele pagina's van het boek Exodus omvat, maar in de christelijke traditie toch veel minder aandacht krijgt dan hier in de joodse traditie. Het leidt in het boek tot een boeiend punt, door Sacks als volgt verwoord: 'Zonder Gods aanwezigheid die gesymboliseerd wordt door de tabernakel in het midden van het kamp zullen mensen doen wat ze altijd hebben gedaan: elkaar onderdrukken, elkaar bevechten en elkaar uitbuiten.' 'Zonder God zullen mensen er niet in slagen om een rechtvaardige samenleving te creëren.' Samenlevingen zullen, zo Sacks, in het publieke domein voortdurend herinnerd moeten worden aan Gods aanwezigheid. Een gedurfde stellingname in een tijd van secularisatie, maar zouden we niet moeten zeggen dat Sacks hier een punt heeft?!

Slotoordeel: Sacks heeft een rijk, betekenisvol, prachtig boek geschreven, dat in deze dagen – de Veertigdagen en de Paastijd 2020 – wanneer in de kerk uit dit bijbelboek wordt gelezen, beslist op de tafel van de predikant moet liggen, wanneer zij of hij haar of zijn preek moet maken.

Nico Riemersma

[Vert. door Karl van Klaveren, van *Exodus, the Book of Redemption*, deel II in de vijfdelige serie *Covenant & Conversation. A Weekly Reading of the Jewish Bible*]